

ORTA-ÜST GELİR GRUBU ÜLKELERDE ENFLASYON VE KARARSIZ BÜYÜME^(*)

A. Suut DOĞRUEL

Marmara Üniversitesi, İngilizce İktisat Bölümü, Kuyubaşı-Kadıköy, 81040, İstanbul

Email: suut.dogruel@marmara.edu.tr

Tel&Faks: 216 386 00 77

Fatma DOĞRUEL

Marmara Üniversitesi

Email: fatma.dogruel@marmara.edu.tr

ÖZET

Ekonomik büyüme alanında enflasyonun büyüme üzerindeki etkisi son yıllarda oldukça sık olarak üzerinde durulan bir konudur. Ancak, ters yöndeki ilişki, yani ekonominin uzun dönemli büyüme performansının makro ekonomik istikrar üzerindeki etki, bu ilgiyi henüz pek çekmemiş görülmektedir. Tebliğde, orta-üst gelir grubu ülkeleri arasından seçilen Arjantin, Brezilya, İsrail, Meksika ve Türkiye’de geçmiş büyüme performanslarının bu ülkelerde yaşanan enflasyon üzerinde nasıl bir etki yarattığı incelenmektedir. Büyüme ekonomisi literatüründe benimsenen yaklaşım yerine tebliğde ortalama büyüme oranı ile büyüme oranının ortalamadan sapmaları enflasyonu açıklayan değişkenler olarak kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar bu ülkelerde uzun dönemli büyüme performansının enflasyon üzerinde anlamlı bir etki yaptığını göstermektedir. Ancak, bu etkinin biçimi, ele alınan ülkeler iktisadi yapı bakımından birbirine yakın olmasına rağmen, ülkeler arasında farklılıklar göstermektedir. Bazılarında ortalama büyüme diğerlerinde ise büyümedeki dalgalanmalar daha belirleyicidir. Bu farklılığı açıklamada ise, incelenen ülkelerin dünya ekonomisi ile kurdukları ilişkinin yapısının açıklayıcı olabileceğini düşünüyoruz.

Anahtar Kelimeler: Enflasyon; Büyüme; Arjantin; Brezilya; İsrail; Meksika; Türkiye; Panel Data.

JEL Klasifikasyon: C33; E31; O40 and O57

*) Bu çalışma TÜBİTAK (SBB-4020) tarafından desteklenen bir projenin bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu destek için TÜBİTAK’a teşekkür ederiz.

1. GİRİŞ

Ekonomik büyüme alanında enflasyonun büyüme üzerindeki etkisi son yıllarda oldukça sık olarak üzerinde durulan bir konudur. Ancak, ters yöndeki ilişki, yani ekonominin uzun dönemli büyüme performansının makro ekonomik istikrar üzerindeki etki, bu ilgiyi henüz pek çekmemiş görülmektedir. Tebliğde, orta-üst gelir grubu ülkeleri arasından seçilen Arjantin, Brezilya, İsrail, Meksika ve Türkiye’de geçmiş büyüme performanslarının bu ülkelerde yaşanan enflasyon üzerinde nasıl bir etki yarattığı incelenmektedir. Büyüme ekonomisi literatüründe benimsenen yaklaşım yerine tebliğde büyümeyi tanımlayan göstergeler enflasyonu açıklayan değişkenler olarak kullanılmıştır.

Gelişmekte olan ülkelerdeki makro ekonomik dengesizlikler ve yüksek oranlı enflasyon üzerindeki tartışmalar daha çok kısa dönemli makro ekonomik dengeler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Ancak, gözlemler göstermektedir ki, özellikle orta-üst gelir grubuna giren ülkelerde uygulanan istikrar programları çoğu zaman beklenen sonuçları verememekte, zaman zaman sağlanan başarılar ise kalıcı olmamaktadır. Birkaç yıllık bir istikrarlı dönemin sonunda bazen geçmişten biriken sorunların baskısı ile bazen de dış şoklarla bu ekonomiler yeniden kriz ortamına girmektedir. İstikrar programlarının zaman içinde değişime uğraması ve geçmiş başarısızlıklardan elde edilen deneyimlerin program oluşturulmasında dikkate alınmasına karşın bu durum pek değişmemektedir. Arjantin dışında ele alınan ülkeler 1970’li yıllara kadar görece daha istikrarlı bir gelişme göstermiş olmalarına ve pek çok alanda son yirmi yıllık dönemde gerekli yapısal reformları gerçekleştirmelerine karşın, 2000’li yıllara gelindiğinde kalıcı bir makroekonomik istikrara kavuştuklarını söylemek olanaklı değildir. Arjantin uç örneğinin yanında Brezilya’nın riskli durumunu koruması, Meksika’nın ise çalkantılı dönemi geride bıraktığı düşünülürken çok yakın bir dönemde yeniden girdiği krizden yeni çıktığı, Türkiye’de ise uzunca bir süredir kesintisiz bir yüksek enflasyonun varlığını sürdürdüğü dikkate alınır, bu ülkeler için yapılan değerlendirme ve politika önerilerinin kısa dönemli makro ekonomik dengeler merkezli yaklaşımın ötesine taşınması gereği ortaya çıkmaktadır.

Orta ve Doğu Avrupa’nın eski sosyalist blok ülkeleri bile çok ciddi bir sistem değişikliği yaşamalarına ve bu sürecin ilk dört beş yıllık döneminde yaşanan makro ekonomik dengelerin tamamıyla yok olduğu derin krizlere karşın, bu ülkelerin pek çoğu on yıllık bir dönem sonunda oldukça istikrarlı yapıya kavuşup düzenli bir büyüme trendine girebildiler. Benzer performansı ele alınan ülkelerin gösterememesinin ardında yatan temel nedenlerin araştırılması çalışmanın temel hareket noktasını oluşturmaktadır. Bu sorunun

kaynakları ise mevcut literatürde genellikle alındığı gibi kısa dönemli makro ekonomik dengesizlikleri yaratan iktisat politikalarının başarısızlıkları ya da yetersizlikleri yerine daha uzun dönemli büyüme çerçevesinde aranması gerektiği düşünülmektedir. Eski sosyalist bloku ülkelerdeki gibi ekonomik sistemin bütünüyle eski yapısından kopması yerine orta-üst gelir grubuna giren ülkeler son yirmi yıllık dönemde hızlanan küreselleşme sürecine aşamalı bir evrim ile uyum göstermeye çalıştılar. Çünkü bu ülkeler 1970'li yıllara gelindiğinde oldukça iyi işleyen, hatta Meksika ve Türkiye örneklerinde olduğu gibi başarılı kabul edilen, bir ekonomik yapıya sahiptiler.

Bu çerçevede, makro ekonomik istikrar, ekonomik büyüme ve küreselleşme sürecini bir arada alarak, ancak uzun dönemli büyümeyi belirleyen unsurlara ağırlık vererek, yapılacak analizlerin bu ülkelerdeki sorunların anlaşılmasında yarar sağlayacağı umulmaktadır. Bu nedenle çalışmada ele alınan Arjantin, Brezilya, İsrail, Meksika ve Türkiye'nin gerçekleştirdikleri büyüme performanslarının bu ülkelerde gözlenen yüksek enflasyonu ne düzeyde ve nasıl etkilediği incelenmektedir. Diğerlerinden farklı olarak, 1980'lerin ortasında gerçekleşen yüksek oranlı enflasyon dışında daha istikrarlı bir yapı sergileyen İsrail çalışmada bir referans örneği olarak yer almaktadır.

Çalışmanın izleyen bölümünde ele alınan beş ülkenin uyguladıkları ekonomik politikaları tanıtılmaktadır. Üçüncü bölümde enflasyon ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki tartışılmaktadır. Elde edilen ekonometrik tahmin sonuçların dördüncü bölümde verilmiştir. Son bölüm çalışmanın bulgularını özetlemektedir.

2. BEŞ ÜLKE EKONOMİSİNE GENEL BİR BAKIŞ

Son otuz yıllık dönemde, birkaç istisna dışında, orta gelir grubunda yer alan gelişmekte olan ülkelerin iktisat tarihinde en az bir yapısal uyum ve istikrar programı deneyi vardır. Her ne kadar bu programlar zaman içinde ve ülkeden ülkeye farklılıklar gösterse de, gerisindeki temel düşünce değişmemiştir: Ekonominin bozulan dengelerini ülkenin uluslararası para ve mal piyasaları ile ilişkilerinde düzgün işleyen bir yapıya kavuşmasını sağlayacak biçimde yeniden oluşturmak. Bu çerçevede, programlar ekonominin bütününe kapsayacak ve etkileyecek uygulamaları da beraberinde getirmektedir. Ancak, bu programları uygulayan ülkelerin çoğunluğunda gerek ekonominin içine düştüğü krizin çok derin olmaması ve dünya pazarları ile bütünleşme derecesinin düşüklüğü, gerekse politik kadroların politikaların sonuçlarını göze almaktan kaçınmaları nedenleri ile, uygulamalar çok kapsamlı ve derin sonuçlara yol açacak biçimde gerçekleşmemiştir. Buna karşılık çalışmada ele alınan beş ülke yaşadıkları ekonomik

krizlerin boyutu ve uygulanan istikrar politikalarının kapsamı bakımından bu genellemenin dışında kalan ülkeler arasından seçilmiştir.

Çalışmada Arjantin, Brezilya, İsrail, Meksika ve Türkiye'nin örnek olarak seçilmesinin temel iki nedeninden biri bu ülkelerin geçirdikleri sanayileşme sürecinin, bu süreci doğrudan etkileyecek dış ticaret politikalarındaki farklılıklara karşın, oldukça birbirine benzer olmasıdır.¹ Ayrıca bu ülkeler oldukça uzun bir sanayileşme tarihine sahiptirler. Bir diğer neden ise, son 15 – 20 yirmi yıllık dönemde yüksek oranlı enflasyona karşı uygulamaya konulan istikrar politikalarının demokratik bir ortamda yürütülmesidir.

İncelenen beş ülkenin temel ekonomik ve sosyal göstergeleri, okuyucuya karşılaştırma olanağı vermek amacıyla Çizelge-1'de verildi. Son otuz yıllık büyüme performanslarına bakıldığında bu beş ülke içinde en başarılı ülke İsrail'dir. Ayrıca, beşer yıllık ortalamalar bakıldığında İsrail görece daha kararlı bir büyüme seyri izlemiştir. Meksika'nın geçmişte gösterdiği yüksek oranlı büyüme 1981-1995 yıllarında tersine dönmüştür. Türkiye ise, 1980 krizi öncesi gösterdiği düşük büyüme oranını daha sonraki yıllarda yaşanan yüksek oranlı enflasyona karşın yükseltebilmiştir. Arjantin 1970'li yılların ikinci yarısından 1991'e kadar çok dengesiz bir büyüme seyri izlemiştir. GSMH'da yıllık büyüme yüzde -9'a yaklaşırken iki yıl sonra yüzde 11'i aşabilmektedir. 1990'ların ilk yarısı ise Arjantin tarihinin ekonomik büyüme bakımından en parlak yıllarıdır. Ancak bu bile Arjantin'i kişi başına gelir artışı sıralamasında beş ülke arasında en alt sırada kalmasını engelleyemedi. Brezilya, ortalama büyüme açısından başarısız değildir. Ancak, 1980 öncesi enflasyon ile birlikte kalkınma mucizesi daha sonra varlığını sürdürememiştir.

Çalışmada bir arada ele alınmalarına karşın bu ülkelerin yaşadıkları makro ekonomik istikrarsızlıklar birbirinden oldukça farklı yapıdadır. Makro ekonomik istikrarsızlığın kaba bir göstergesi olarak enflasyonun bu ülkelerde 1961-2000 döneminde nasıl bir seyir izlediği Şekil-1'de verilmiştir.² Enflasyon oranı Arjantin'de 1989 yılında yıllık yüzde 3080, Brezilya'da 1990 yılında yüzde 2949, İsrail'de 1984 yılında yüzde 374, Meksika'da 1987 yılında yüzde 132, Türkiye'de ise 1980 yılında yüzde 110 ile 1961-2000 döneminin en yüksek değerlerine ulaşmıştır. Şekil-1'de yıllık enflasyon değerlerinin logaritmik olarak gösterildiği Arjantin ve Brezilya'da enflasyon oranının üç basamaklı değerlere ulaştığı yıllarla sıkça karşılaşılmaktadır. Buna karşılık bu ülkeler göre daha düşük oranlı enflasyonun yaşandığı Meksika'da ise en yüksek değeri aldığı 1987 yılından

¹ Burada dikkate alınan göstergeler tarım dışı katma değerinin sektörel dağılımı, tarım dışı istihdamın sektörel dağılımı ve dış ticaretin kompozisyonudur. Tarım sektörü ise diğerlerinden farklı olarak Türkiye'de katma değer ve istihdamda diğerlerine oranla daha büyük bir paya sahiptir.

² Temple (1999) enflasyon oranını makro istikrarsızlık için kaba bir gösterge olarak tanımlıyor.

sonra enflasyon oranı oldukça aşağıya çekilmiş olmasına karşın daha sonraki yıllarda iki basamaklı değerlerin altına ender olarak düşmüş ve zaman zaman yükselme eğilimine girmiştir. Türkiye 1980 sonrası dönemi hep yüksek oranlı enflasyon altında yaşamıştır. Ele alınan ülkelerden sadece İsrail 1980'lerin ortası dışında oldukça düşük enflasyon değerlerine sahiptir.

İncelenen bu ülkelerde büyümenin kararsız bir yapı gösterdiği son otuz yıl bir dizi kapsamlı ya da dar tutulmuş istikrar programlarının uygulandığı bir döneme karşılık gelmektedir.

Siyasal yaşamdaki istikrarsızlar ve ekonomik politikadaki sürekli karar değiştirmeler Arjantin'in tipik özellikleri arasında sayılabilir. Arjantin 1950'li yıllardan bu yana kalıcı bir ekonomik büyümeyi gerçekleştiremedi. Bu ülkenin başarısız ekonomik performansının bir nedeni ihracatının önemli bir bölümünü gerçekleştirdiği ürünlerde dünya ticaret hadlerinin sürekli bir gerileme göstermesi ise, diğer bir nedeni de uygulanan istikrar programlarının sonuçları alınmadan yarım bırakılmasıdır. 1991 yılına kadar geçen dönemde ekonomiyi istikrara kavuşturmaya yönelik atılan her adım önceden var olan enflasyon oranının daha yüksek bir düzeye sıçraması ile sonuçlandı (Little ve diğerleri, 1993, s.185). Böylece, enflasyon oranı 1989 yılında yüzde 3000 düzeyini aştı. Genel olarak Arjantin'deki enflasyonu doğrudan bütçe açıklarına bağlamak olanaklıdır.

Benzer bir biçimde, Arjantin'de dış ticareti liberalize etme çabaları da sürekli olarak başarısızlıkla sonuçlandı. Kamu açıklarını azaltmak ve enflasyonu düşürmek için girişilen çabaları desteklemek için dış ticareti liberalleştirmeye yönelindi. Para ve döviz kuru politikalarındaki uyumsuzluk sonucunda yerli paranın yabancı paralar karşısında reel değer kazanmasıyla üretici kesimin rekabet gücü azaldı. Böylece, ticareti liberalize etme çabaları da, enflasyona karşı yürütülen çabaların başarısızlığı gibi, sonunda miktar kısıtlamaları ve kontrollerin artması ile sonuçlandı (deMelo ve Dhar, 1992).

1986 yılında uygulamaya konulan Austral Planı ile sabit döviz kuru sistemine geçilerek, özel sektör fiyatlarının çoğu ile ücretler donduruldu (Kiguel, 1991). Kamu sektörünün fiyatları yükseltildi. Ayrıca, enflasyon oranındaki düşüşün gelir dağılımı üzerindeki etkisini engellemek için, enflasyon oranındaki değişmeye göre vadeli ödemelerin nominal değerlerini yeniden ayarlamaya imkan sağlayacak parasal reformlar yapıldı. Ancak, ilk başta enflasyon oranının hızlı düşüşü sağlanmasına rağmen bu plan başarısızlıkla sonuçlandı ve enflasyon oranı yeniden yükselmeye başladı. Bu başarısızlığın altında yatan iki temel nedenden biri geleneksel olarak politikacıların belli bir iyileşme sağlar sağlamaz bütçe disiplinini terketmeleri olarak gösterilebilir (Little ve diğerleri, 1993). İkinci neden

ise, belki de birincisinden daha da önemlisi, uygulanan programın tek hedefinin yüksek oranlı enflasyonu aşağıya çekmek olmasıdır (Heymann, 1991).

Austral Planın başarısızlıkla sonuçlanması ve enflasyon oranının tekrar yükselmesi sonucu 1988 yılı Ağustos ayında Primavera Planı uygulamaya konuldu. Ancak, piyasalardaki dalgalanmalar kontrol altına alınamadığı için bu plan bir öncekinden daha da kötü bir biçimde sonuçlandı. 1989 yılı başında büyük iddialarla devreye sokulan Yeni İök Programı'nın sonu bir öncekinden farklı olmadı. Politikacılara olan güvensizlik, program hedeflerinin açık bir biçimde ortaya konulmamış olması, yoğun sermaye kaçışları Arjantin ekonomisini yüzde 3000'i aşan bir hiperenflasyon dönemine soktu.

1980'li yıllarda uygulanan eksik istikrar programlarının başarısızlıkla sonuçlanmasından sonra 20 Mart 1991 tarihinde daha kapsamlı bir istikrar programı devreye sokuldu. Bu programın özelleştirme, işgücü piyasalarına ve yerel yönetimlerin harcamalarına yönelik “*bilinen*” yapısal önlemleri yanında önemli bir parçası da tam konvertibiliteye geçilmesidir (Nazmi, 1997).. Ayrıca her tür endeksleme girişimi yasaklanarak enflasyonu besleyen içsel güçler kırılmaya çalışıldı. Bu programla, IMF desteği de alınarak Arjantin'in uluslararası piyasalardaki kredibilitesi arttı ve ülkeye yoğun bir sermaye girişi sağlandı. Böylece enflasyon oranı 1991 yılından itibaren hızla aşağıya çekildi ve 1998 ve 1999 yıllarında negatif değerler almaya başladı. Ancak, enflasyonun bu hızlı düşüşünü sağlayan politikaların reel kesimler üzerindeki baskıcı etkileri sonucu son yıllarda bu ekonomi tekrar kriza girdi

Brezilya'nın yakın dönem geçmişinde ise 1985'e kadar olan dönem enflasyon ile birlikte büyümedir. Brezilya'da 1960'lı yıllardan bu yana sürekli olarak yüksek oranlı enflasyon varlığını sürdürmüştür. Brezilya 1960'larda ve 1970'lerde, benzer gelişme gösteren ülkelerin aksine, o dönem ortalamalarına göre oldukça yüksek bir enflasyon oranı ile iç içe yaşamaya alışmış bir ülkedir. 1980'li yıllarda enflasyon oranı yüzde 100'ü aşmıyacağı kadar olan süre içinde ise enflasyonla iç içe yaşamaya alışma sonucu enflasyona karşı ciddi bir tepki gelişmemiştir. Ancak 1980 yılından sonra, enflasyon oranı yüzde 100'ü aşınca, istikrar politikası arayışları gündeme gelmiştir. 1980'li yıllara kadar Brezilya'da ithal ikamesine dayalı bir sanayileşme stratejisi izlendi. 1970'li yıllarda yaşanan petrol krizinin etkileri genişleyici iç politikalar ve borçlanma sonucu içeriye yansımada. Ancak, 1980'li yılların ortasına gelindiğinde, hızla artan bütçe açıkları, dış borç stoğunun artması sonucu uluslararası piyasalardan içeriye kaynak aktarmada meydana gelen tıkanıklıklar sonucu enflasyon oranı tırmanışa geçti, üretim artış hızı yavaşladı ve yatırımlar geriledi (Cardoso, 1991).

1986 yılı başında artan enflasyon ve durgunluğu giderme amacıyla Cruzado Planı yürürlüğe sokuldu. Cruzado Planı ücret ve fiyat kontrolleri arasındaki uyumun gerçekleştirilmediği, fiyat dondurma politikasını destekleyecek mali reformlar gibi yardımcı politikaların devreye sokulmadığı, toplumsal desteğin sağlanamadığı başarısız bir istikrar programı olarak kaldı. İzleyen yıllardaki ekonomiyi istikrara kavuşturmayı amaçlayan diğer girişimler de benzer nedenlerle başarısızlıkla sonuçlandı. Bunun sonucunda enflasyon oranı 1991 yılından sonra hızla yükselmeye başladı. Cruzado Planı sonrası ekonomik büyüme gerçekleşemedi. Brezilya'da 1985 ve sonrası uygulanan heterodoks istikrar programları, bu tür programların en riskli yanı olan nisbi fiyat sisteminin bozulmasına neden oldu (Cardoso, 1991). Böylece fiyat kontrolleri istikrarı sağlamaktan çok bozucu bir etki yarattı.

1990'lı yıllarda Brezilya'nın iki önemli istikrar programı daha vardır: Collor ve Real planları. Collor Planı Mart 1990'da uygulamaya konulan, yaratıcı ve oldukça riskli yeni bir stabilizasyon planıdır.³ Mérette (2000), bankacılık aktiflerinin yüzde 80'ine el koymak gibi çok iddialı unsurlar içeren bu çok karmaşık planın başarısızlığı üzerine ekonomi literatüründe hala tatmin edici bir açıklama olmadığını, ancak planın kendisinin karmaşıklığının başarısızlığının nedeni olduğunu belirtmektedir. Plan sonrasında ekonomi aniden resesyona girmiş ve Brezilya'nın enflasyonla tarihsel mücadelesi de sürmeye devam etmiştir. Real Planının uygulamaya konulması tarihi ise Temmuz 1994'tür (Cinquetti, 2000). Bu program başlangıçta enflasyonun düşürülmesinde başarılı bir performans göstermiş, ancak program beraberinde döviz kurunda aşırı değerlenme sorununu yaratmıştır (Amann, 2000). Aslında Brezilya'nın finansal liberalizasyon ve kalkınma finansmanında yaptığı düzenlemelerle 1980'lerde ve 1990'larda sıkıntı ve çöküntü yaratan sisteminden uzaklaştığı belirtilmektedir.⁴ Ancak, Brezilya ekonomisinin kırılganlığı hala sürmektedir; Ağustos 2002'de tekrar IMF ile bir anlaşma yapmak zorunda kalmıştır.⁵

Arjantin ve Brezilya için belirtilmesi gereken bir diğer nokta da başarılı bir bölgesel ekonomik birleşme girişimi olan MERCOSUR ile dış ticaret stratejilerinin yeni bir aşamaya gelmesidir. 1995 yılında aralarında Arjantin ve Brezilya'nın da yer aldığı MERCOSUR'a üye Latin Amerika ülkeleri dışarıya karşı ortak bir gümrük tarifesi uygulamaya başladılar. Dış ticaret içinde bu iki ülkenin karşılıklı ticaretinin yüksek bir

³ Adını dönemin Brezilya başkanı Fernando Collor de Mello'dan alan bu programın "computable intertemporal general equilibrium model" çerçevesinde sonuçlarının tartışması için bkz. Mérette (2000).

⁴ Brezilya geleneksel olarak krediye dayalı bir finans sistemine sahiptir. Özellikle uzun dönemli finansmanda kamu ticari ve kalkınma bankalarının önemli bir işlevi vardır (Studart, 2000).

⁵ World Bank Development News, August 9, 2002.

paya sahip olması sonucu bunlardan birinde ekonomik dengelerin değişmesi diğerini de daha etkili bir biçimde doğrudan etkiler oldu. Nitekim Brezilya'nın Ağustos 2002'de IMF'ye başvurması ile tekrar görünür bir hale gelen ekonomik sıkıntılarının arkasında bu bağımlılık da önemli bir rol oynamaktadır.

İsrail'in makro dengesizlikleri gidermek amacı ile istikrar programı uygulama süreci, diğer üç ülkeden farklılık göstermektedir. Bu ülkede, enflasyon oranı, 1985 yılı içindeki aylarda yıllık yüzde 500 gibi tepe noktaya ulaştığı anda kapsamlı bir istikrar programı yürüluğe sokuldu ve enflasyon oranı hızla düşürülerek iki yıl içinde yüzde 20'nin altına indirildi. Programın uygulanmasında gösterilen kararlılık ve elde edilen başarı çok sayıda iktisatçıyı bu politikaların üzerine çalışmaya çekti.⁶ 1985 programı pek çok açıdan ilginç özellikler içerir: Savaş ve savunma psikolojisinin etkisi altındaki bu ülkede, çok kapsamlı ve o ölçüde de sert bir program geniş bir toplumsal destek buldu. Heterodoks istikrar programı tipindeki bu politikalar ile bir dönem bütün temel fiyatlar dondurularak doğrudan gelirleri etkileyen önlemler devreye sokuldu. Başarılı bir örnek olarak gösterilen bu programın başarısında sağlanan geniş toplumsal destek ve politikacılara duyulan güven önemli bir paya sahiptir. Daha önce sürmekte olarak dış finansal desteğin bu programın uygulanmasında da hızlanarak devam etmesi, programın programın başarısının arkasında yatan bir diğer etmendir

Son yıllarda, istikrar politikalarını değerlendiren hemen hemen tüm çalışmalarda Meksika ekonomisi, uygulanan heteredoks tipi istikrar politikalarının başarılı bir örneği olarak gösterilmektedir. Yüzde 130 dolaylarına kadar tırmanmış enflasyon oranının çok kısa bir süre içinde tek rakkamlı değerlere düşmesi yanında bütçe disiplini sağlanması, kapsamlı bir özelleştirme politikasının başarı ile sürdürülmesi gibi yapısal politikalar, hızla kurumsallaşan para piyasaları ve yoğun bir dış kaynak akışının gerçekleşmesi Meksika ekonomisine olumlu puanlar kazandırdı. Heteredoks politikaların uygulanabilmesi için gerekli olan toplumsal uzlaşma sonucu ücret, faiz ve bazı malların fiyatlarının dondurulması enflasyon oranındaki hızlı düşüşün temel nedenleri arasında ön sırada yer almaktadır.

1982 ve 1986 yıllarında yapılan iki devalüasyon arasındaki dönemde Meksika ekonomisinin daha önce tanışık olmadığı bir yüksek oranlı enflasyon ve üretim düşüşü gözlemlendi. Derin bir kriz yılları olarak tanımlanabilecek bu dönemde ekonomiyi değişen dünya koşullarına uyumlu çalışmasını sağlayacak önlemlerden çok, daha önceki "mutlu" yıllarda izlenen korumacı ticaret politikaları ısrarla sürdürüldü. 1983 yılında uygulamaya

⁶Bu çalışmalar arasında Patinkin (1993), Kiguel ve Liviatan (1992), Bruno ve Meridor (1991) ve Dornbusch ve Fischer (1993) öncelikle sıralanabilir.

konulan istikrar programında dış ticaret politikalarından çok kamu bütçesini disiplin altına almaya öncelik verildi. Böylece, bu dönemde bütçe açıklarını kontrol etme yönünde oldukça ciddi politikalar da izlendi. Örneğin 1982’de milli gelirin yüzde 15.4’ü kadar olan bütçe açığı değeri 1985 yılında 7.1’e düştü. Ancak, petrol fiyatlarındaki hızlı düşüş ve Meksika depremi ödemeler dengesinde ciddi sorunlara yol açtı.

1983 programının da başarısızlıkla sonuçlanması sonucu, toplumun değişik kesimlerini temsil eden örgütlerin bir araya gelmesiyle “Ekonomik Dayanışma Paketi” oluşturularak yeni ve kapsamlı bir istikrar programı 1986 yılında devreye girdi (Ortiz, 1991). Başarılı heterodoks programlar arasında gösterilen bu program ile enflasyon hızla aşağıya çekildi. Bu süreçte, gerçekleştirilen bir dizi yapısal reform yanında kapsamlı özelleştirme programı ile sağlanan geniş dış kaynak kullanımı önemli bir paya sahiptir. Ancak, bu program ciddi sosyal sorunlara ve gelir dağılımındaki eşitsizlikleri de beraberinde getirdi (Edwards, 1998). Ayrıca, Meksika’nın gerçekleştirdiği bu başarı aynı zamanda 1994 yılında yaşanan krizin temel kaynağıdır (Blaine, 1998): Hızlı yabancı sermaye girişi ile desteklenen ekonomik başarı, 1994 Aralık’ında ilan edilen devalüasyon ile hızlı bir yerel paraya yönelik spekülasyon saldırısı ve sermayenin kaçış sürecini başlattı.

1980 yılında Türkiye’de de kapsamlı bir istikrar ve yapısal uyum programı devreye sokuldu ve izleyen yıllarda bu programı destekleyecek bir dizi ekonomik karar alındı. Türkiye’nin 1980 sonrası uygulamaları pek çok iktisatçı tarafından çok değişik boyutları ile incelendi ve bunların önemli bir bölümü de Türkçe olarak yayınlandı. Türkiye’nin 1980 sonrası uyguladığı istikrar programları uygulamaları 1989 ve 1994’te çok daha sert olarak bir tıkanmayla karşılaşmıştır. 1994 krizi bir sarsılmaya neden olmasına rağmen asıl krizler Kasım 1999 ve Şubat 2001’de gerçekleşmiştir. Bu çerçevede IMF ve Dünya Bankası sorumluluğunda iki farklı strateji içeren iki ayrı kapsamlı istikrar ve yapısal uyum programları devreye sokulmuştur. Türkiye’nin, son programı ile henüz nasıl bir performans göstereceği belli değildir. Ancak, Türkiye AB ile entegrasyon süreci ile –eğer iç dengeler ve yapısal sorunlar çözülebilirse - Arjantin ve Brezilya’nın dış ticaret bağımlılığı özelliğinin yarattığı olumsuz performanstan ziyade, Meksika’nın NAFTA ile ilişkilerinin yarattığı olumlu performansı yakalama şansına sahip gibi görünmektedir.

3. MODEL

Kısa dönemli makro ekonomik performansın bir göstergesi olan enflasyon ile uzun dönemli ekonomik performans göstergesi olan büyüme arasındaki ilişkinin, özellikle yatay-kesit ampirik karşılaştırmalarda zayıf bir sonuç verdiği yakın bir döneme kadar iktisatçılar arasında yaygın bir kanıydı. Ancak, son yıllarda özellikle Asya krizi üzerine yapılan tartışmalar ve araştırmalarda tam tersi bir eğilim öne çıkmaya başladı. Makro ekonomik istikrar ile sürdürülebilir büyüme arasındaki karşılıklı ilişki ülke ekonomilerinin genel durumunun ve orta/uzun dönemli performansının değerlendirilmesinde ana odak noktası olarak ele alınmaya başlandı.⁷ Bunda, ekonomik büyümenin nitel boyutunun ötesinde nicel özelliklerinin kararlı büyümenin temel belirleyiciler olduğunun anlaşılması ve ekonomik büyüme konusunun yeni katkılarla iktisat teorisinde yeniden temel ilgi alanlarından biri olmasının etkisi büyüktür. Ayrıca, dünya ekonomisinde yaşanan hızlı bütünleşme eğiliminin (küreselleşme) ülkeler arasındaki gelişmişlik farklılığını ne yönde etkileyebileceği üzerine yaygın kaygı ve tepkiler de bu konu üzerindeki ilgiyi canlı tutmaktadır.

Fiyat artışlarının önüne geçebilmek için uygulamaya konulan istikrar politikalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkileri de oldukça tartışmalı bir konuydu: Burada IMF yaklaşımını destekleyen çalışmalarda bile tam bir görüş birliğinden söz edilemez. Örneğin, (Khan,1990)'da IMF'in desteklediği istikrar programlarının ekonomilerin büyümeleri üzerinde olumlu bir etkisinin olduğu sonucuna varılarak, bu programların uzun dönemli etkileri vurgulanırken, (Little ve diğerleri, 1993)'te ise bu programların büyüme ile hiçbir alakasının bulunmadığı özellikle vurgulanmaktadır. (Polak, 1977)'de IMF modeli ile büyümenin bir arada ele alınmasının teknik güçlüğü vurgulanmaktadır.

Ekonomik büyüme alanında son yıllarda yaygınlaşan kesit analizlerinde ise enflasyonun büyümeyi üzerindeki etkisine daha ciddi bir biçimde bakılmaktadır. Bu çalışmalar arasında Bruno ve Easterly (1995) ve Barro (1995)'de yüksek oranlı enflasyonun büyüme oranını düşürebileceğine işaret edilmektedir. Fisher (1982 ve 1993) ile Roubini ve Sala-i-Martin (1992) bu ilişkiyi fiyat hareketlerinin makro ekonomik dengeleri bozarak yatırım finansmanı üzerindeki etki yoluyla kurmaktadır. Enflasyon ile

⁷ Bu özellikle Asya krizi sonrası IMF ve Dünya Bankası'nın uygulamalarına yönelik son yıllarda yükselen eleştirilerin odaklandığı bir konu oldu. Konu ile ilgili kapsamlı bir değerlendirme (Stiglitz, 1999)'da yer almaktadır.

ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin açıklanmasındaki farklılıklara karşın, bu çalışmalarda ilişkinin yönü hep enflasyondan büyümeye doğru tanımlanmaktadır. Barro (1996)'da daha da ileri giderek, bu değişken arasındaki ilişkinin büyüme ve enflasyonu etkileyen diğer değişkenler aracılığı ile, örneğin ekonomik büyümede ortaya çıkan dışsal bir düşüş sonucu uygulanan genişleyici para politikası ile fiyatların yükselmesi, gözlenmiş olabileceği yorumu yapılmaktadır. Bu çalışmaların ortaya koyduğu bir diğer sonuç ise, elde edilen ters yönlü ilişki ile herhangi bir enflasyon oranında (yüksek, orta, düşük) büyümenin enflasyon ile gerçekleştirilemeyeceğidir.

Diğer yandan, Andres ve Hernando (1997) ise büyümeden enflasyona doğru nedensellik ilişkisinin, bu iki değişken arasında gözlenen korelasyon nedeniyle, ihmal edilmemesi gerektiği vurgulanmaktadır. Eşzamanlı olarak büyüme ile enflasyon arasında Barro (1996)'da belirtilen türde dolaylı ilişkilerin varlığı durumunda her iki yönde de nedensellik ilişkisinin bulunması olanaklıdır. Bunun sonucunda kullanılan veri setinin istatistiksel olarak büyümeden enflasyona doğru bir ilişki göstermesi çok fazla anlam ifade etmeyebilir. Ancak, en azından bu çalışmada ele alınan ülkelerden İsrail dışında kalan dördünde uzunca bir dönem yüksek oranlı enflasyon gözlendi. Bir önceki bölümde özetlendiği gibi bu ülkelerde enflasyonu düşürmek için, fiyat artışların kaynağının kısa dönemli iç dengesizlikler olduğu varsayımına dayalı bir dizi istikrar programı uygulamaya konuldu. Ancak, bu politikaların en kapsamlı uygulananları bile genellikle enflasyonu makul sayılabilecek düzeylere indiremedi. Arjantin'de sağlanan radikal başarı sonunda, bu politikaların reel kesimlerde yarattığı daralma sonucu, ekonomiyi durma noktasına getirdi. Bu gözlemler kaçınılmaz olarak sürekli fiyat artışlarının arkasında yatan uzun dönemli yapısal nedenlerin varlığını düşündürmektedir. Bu durumda, uzun dönemde ekonominin performansının bir göstergesi olarak büyümenin özellikle yüksek oranlı ve sürekli enflasyonu etkilemesi ihtimalinin göz ardı edilmemesi gerekir. Bunun ötesinde büyüme oranlarının yıldan yıla önemli oranlarda değişmesinin bu ülkelerde fiyatların oluşumu üzerinde etkili olan bireyler üzerinde belirsizliği artırıcı bir etki yaratması beklenmelidir. Özellikle, eksik rekabet koşullarının geçerli olduğu yapılarda riskten kaçınma eğiliminin fiyatlara yansması kaçınılmazdır.

Bir ekonominin uzun dönemli performansını gerçekleştiren büyümenin iki temel istatistik ölçütü olan ortalama ve standart sapma değerleri ile tanımlamak olanaklıdır. Gerçekleşen ortalama büyüme oranı ve bu ortalama değer etrafındaki oynamalar içsel etmenlere bağlı olabileceği gibi, ekonominin dışsal şoklara karşı aşırı duyarlılığının bir sonucu da olabilir.

Ortalama büyüme oranı kısa dönemli dışsal şokların ve politika uygulamalarından arındırılmış ekonominin durağan büyüme oranını yansıtan bir gösterge olarak kullanılabilir. Standart sapma değerleri ise ekonominin dışsal şoklara tepkisini özetler. Ayrıca, Ramey ve Ramey (1995)'de büyümedeki oynaklığın (volatility) düzeyi ile gerçekleşen büyüme oranı arasında ters yönlü ve kuvvetli bir ilişki bulunmuştu: Büyüme oranlarındaki oynaklık arttıkça yıllık büyüme oranı düşmektedir. Bu durumda standart sapma aynı zamanda ekonominin büyüme potansiyelinin de bir göstergesi olarak da düşünülebilir.

Bu durumda enflasyonun uzun dönemli belirleyicileri aşağıdaki model ile tanımlanabilir:

$$\text{Enf} = f(y_{AV}, y_{STDEV})$$

Burada **Enf** tüketici fiyatlarında yüzde değişme olarak enflasyon oranı, y_{AV} yıllık kişi başına milli gelir büyüme oranı ortalaması ve y_{STDEV} ise yıllık kişi başına milli gelir büyüme oranının standart sapmasıdır. Enflasyonun, kısa dönemli makroekonomik dengeler dışında ekonominin uzun dönemli büyüme performansından da etkilendiği varsayımında, ortalama büyüme oranındaki artışın enflasyon oranını düşüreceği düşünülmektedir. Buna karşılık y_{STDEV} ile gösterilen büyüme oranındaki oynaklığın enflasyon oranını yükseltmesi beklenir. Çünkü, istikrarsız bir büyüme kısa dönemli makro ekonomik dengeleri bozarak genel fiyat düzeyini geleceğe yönelik beklentilerin oluşumunu zorlaştıracak ve özellikle iyi işlemeyen piyasa yapılarında bunun işletmelerin fiyat belirlemelerinde riskten kendini koruma eğiliminini körükleyecektir.

Ortalama büyüme oranının geniş bir zaman aralığını yansıtması durumunda ekonomide gerçekleşen birkaç yıllık konjonktürel dalgalanmaların genel fiyat düzeyi üzerindeki etkisinin en aza indirilebilir. Ayrıca, bu ülkelerde enflasyon oranının yükseldiği dönemlerde uygulamaya konulan istikrar politikalarının daraltıcı etkisi ve bunu izleyen genişletici politika uygulamalarının sonuçları genellikle üç dört yıllık bir dönemde gerçekleştiği için, bu aralığın yeterli uzunlukta tutulması ile enflasyon üzerindeki kısa dönemli iktisat politikasının etkileri bir oranda da olsa modelden arındırılmış olmaktadır.⁸

⁸ Gereççeleri ve belirleyiciliği tartışmalı da olsa Edwards ve Dornbush (1990) tipi bir politik dalgalanmalar demokrasinin uygulandığı bu ülkelerde gözlenebilmektedir.

4. EKONOMETRİK TAHMİN SONUÇLARI

Ele alınan ülke ekonomilerinin uzun dönemli büyüme performanslarının bu ülkelerde yaşanan enflasyon üzerindeki etkileri bir önceki bölümde tanımlanan modelin ekonometrik tahmini ile test edildi. Daha önceki bölümde de söz edildiği gibi, çalışmada enflasyon ile büyüme arasında eş zamanlı etkileşimden çok geçmiş ekonomik büyüme dinamiğinin güncel enflasyon üzerinde nasıl ve ne yönde bir etki yarattığı üzerinde durulmaktadır. Bu nedenle, açıklayıcı değişkenler olarak gecikmeli büyüme oranları yerine, orta/uzun dönemli performansın göstergesi olarak 10 yıllık ortalama kişi başına milli gelirdeki büyüme oranı, büyümenin yapısı için bir gösterge olarak da kişi başına milli gelirdeki büyüme oranlarının 10 yıllık standart sapmaları kullanıldı. Ekonometrik modellerde kullanılan türetilmiş değişkenler için ortalama ve standart sapma hesaplamalarında dönem uzunluğunun 10 yıl olarak seçilmesinin istatistiksel bir gerekçesi yoktur. Dönem aralığı olarak bu keyfi seçimde belirleyici olan etmen dönemsel dalgalanmaların etkisinin en aza indirme ile ekonometrik tahminde gözlem sayısını olabildiğince artırma amaçları arasında bir orta nokta bulma çabasıdır.⁹

Önceki bölümde tanımlanan model aşağıdaki doğrusal denklemle panel data yöntemi kullanılarak tahmin edilmiştir.

$$(1) \quad \text{Enf} = \beta_1 + \beta_2 Y_{AV} + \beta_3 Y_{STDEV} + \varepsilon$$

Kullanılan veri tabanının zaman boyutu geniş olmasına karşın model tahmininde cointegration düzeltmesi yapılmamıştır. Çünkü, model bu yöntemin kullanılması durumunda kaybolan yapısal eğilimi (structural trend) görmeye çalışmaktadır. Ayrıca, modelin solunda yer alan değişkenle sağında yer alan türetilmiş değişkenlerin böyle bir olasılığı ortadan kaldırdığı varsayılmaktadır.

Modelin tahmin sonuçları Çizelge-2’de gösterilmiştir. Tahmin edilen model katsayıları beklenen işarettedir. Ancak, bunlardan sadece ortalama büyüme oranının katsayısı istatistiksel olarak anlamlıdır. Model tahmini enflasyon ile ortalama büyüme arasında ters yönlü bir ilişkiyi göstermekte ancak büyüme oranındaki dalgalanmanın enflasyon oranını nasıl etkilediğini verememektedir. Her ne kadar seçilen ülkeler birbirine oldukça benzer gelişmişlik düzeyindedeler de, bu ülkelerde enflasyon ile büyüme arasındaki ilişkinin bazı farklılıklar gösterebileceği düşünülerek, bir ön analiz olarak her ülke için

⁹ Bu model için kullanılan veri kaynağı World Development Indicators 2002’dir.

model ayrı ayrı tahmin edildi. Çizelge-3'de verilen tek ülke tahmin sonuçları bu beklentiyi doğrulamaktadır. Beş ülke arasından sadece İsrail için yapılan tahmin sonuçları modelin beklentileri ile uyumlu ve katsayılar istatistiksel olarak anlamlıdır. Bunun dışında Arjantin ve Brezilya için tahmin edilen regresyon modellerinde sadece ortalama büyüme değişkeninin katsayıları beklenen işaretle ve istatistiksel olarak anlamlı bulundu. Büyüme oranının standart sapması için tahmin edilen katsayılar her iki ülke için de istatistiksel olarak anlamlı değildir. Meksika ve Türkiye için tahmin edilen modellerde ise büyüme oranının standart sapması değişkeninin katsayıları beklenen yönde ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Buna karşılık Türkiye için tahmin edilen modelin ortalama büyüme katsayısı beklenen yönde ancak istatistiksel olarak anlamsız, Meksika modelinde ise istatistiksel olarak anlamlı ancak beklenenin tersi işaretindedir. Bu tahmin sonuçları Arjantin ve Brezilya'da ortalama büyüme oranının, Meksika ve Türkiye'de ise büyüme oranındaki dalgalanmaların enflasyon üzerinde daha etkili olduğunu göstermektedir. Bu yapısal farklılığı daha açık olarak görebilmek amacıyla beş ülkeli ülke örneği Arjantin, Brezilya ve İsrail ile İsrail, Meksika ve Türkiye olmak üzere üç ülkeli iki alt ülke örneğine ayrılarak model bu iki örnek için tekrar tahmin edildi.

Üç ülkeli örnekler için elde edilen tahmin sonuçları Çizelge-4'de verilmektedir. Bu sonuçlara göre İsrail, Meksika ve Türkiye için yapılan model tahmininde elde edilen bütün katsayılar beklenen işaretle ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Yani modelin beklentisi bu ülke grubunda bulunmaktadır. Ancak, Arjantin, Brezilya ve İsrail örneği için yapılan model tahmininde bir değişme gözlenmemektedir. Elde edilen değişken katsayıları beklenen işaretle olmasına karşın sadece ortalama büyüme oranının değişkeni istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuçlar her ülke için yapılan ayrı ayrı tahminler için yapılan yorumu değiştirmemektedir.

Bu ikili yapının nereden kaynaklandığı sorusunun cevabı bir ölçüde incelenen ülkelerdeki ekonomik büyümenin yapısal farklılıklarında aranabilir: 1961-2000 döneminde bu ülkelerdeki kişi başına GSYH büyüme oranlarına ilişkin temel istatistik göstergeleri Çizelge-5'de yer almaktadır. Bu değerlerden izlenebileceği gibi Arjantin'de ortalama büyüme oranı diğer ülkelerin en az yarısı düzeyindedir. İsrail'de bu oran yüzde 3'ü aşarken Arjantin'de ise yüzde 1'in hemen üstündedir. Bunun yanında bu ülkeler büyüme oranlarındaki oynamalar bakımından da farklılıklar göstermektedir: Arjantin ve Brezilya için hesaplanan standart sapma değerleri diğer ülkeler için bulunan değerlerden çok yüksektir. Bu kaba göstergeler Arjantin ile Brezilya'nın diğer ülkelerden oldukça farklı bir büyüme performansına sahip olduklarını göstermektedir. Bu ülkelerde büyüme

oranlarındaki oynamalar diğerlerine göre çok yüksektir. Buna ek olarak Arjantin çok düşük bir ortalama büyüme oranı tutturabilmiştir.

Büyümedeki bu yapısal farklılıkların model tahmininde kullanılan panel verilerinde büyüme değişkenleri için ülkeler arasında bir sıçramaya neden olması sonucu tahminlerin hata değerlerini artıracığı düşünülerek, ülkelerin büyüme performansını tanımlamak için standartlaştırılmış bir veri kullanmanın daha uygun olacağı düşüncesi ile (1) nolu model revize edilerek aşağıdaki biçime dönüştürüldü:

$$(2) \quad \text{Enf} = \beta_1 + \beta_2 (y_{AV} / y_{STDEV}) + \varepsilon$$

Böylece enflasyon oranı ortalamasının standart sapmaya oranı (dağılım oranı) ile açıklandığı bu model ile incelenen ülke örneğinde yukarıda tartışılan yapısal farklılıkların tahmindeki etkisi en aza indirilmiş oldu. Bu modelde, (1) nolu modelin yapısına paralel olarak, (y_{AV} / y_{STDEV}) değişkeninin enflasyon oranını ters yönlü etkilemesi beklenmektedir: Açıklayıcı değişkenin büyümesi enflasyon oranını düşürecektir. (y_{AV} / y_{STDEV}) oranının büyümesi ise ortalama büyüme oranının artması ve/veya büyüme oranlarındaki sapmanın azalmasıdır. Böylece sadece büyüme oranı ya da sadece büyüme oranındaki oynaklık değil her ikisi birlikte enflasyon oranını belirlemektedir (2) nolu modelin tahmin sonuçları Çizelge-6'de yer almaktadır.¹⁰ Elde edilen β_2 katsayısı hem beklenen işaretle hem de istatistiksel olarak anlamlıdır.

Elde edilen bu sonuç uzun dönemli büyüme performansının enflasyon üzerinde önemli bir etkisinin olabileceği tezimizi desteklemektedir. Bir ülkede gerçekleşen fiyat artışları üzerindeki kısa dönemli makro ekonomik dengesizliklerin etkileri yanında, ki elde edilen tahmin sonuçlarındaki düşük R^2 değerleri bu etkinin sonucudur, ekonomik büyümenin de ihmal edilemeyecek bir diğer etmen olduğunu da gözden kaçırılmaması gereken bir gerçektir.

Bu noktada irdelenebilecek bir diğer konu da dışa açılmanın bu model içinde nasıl yer alabileceğidir. Çünkü, enflasyonu düşürmeye yönelik politikaların en önemli yapısal parçalarından biri ekonomilerin dışa açılmasıdır. Ticaretin serbestleştirilmesi yönünde uygulamaya konulan reformların doğal sonucu bu ülkelerde dış ticaretin milli gelire göre oranının artmasıdır. Ayrıca, dışa açılma ve dış ticaretle serbestleşme ile büyüme arasındaki ilişki oldukça tartışmalı bir konudur. Küçük açık ülke özelliğini hep koruyan İsrail hariç

¹⁰ Her ülke için ayrı ayrı yapılan tahminler katsayıların yönü ve istatistiksel özellikleri bakımından panel tahmininden farklılık göstermediği için, bu tahmin sonuçları ayrıca gösterilmemiştir.

çalışmada ele alınan bütün ülkeler incelenen dönemin son yirmi yılında önemli ve kapsamlı reform uygulamalarına konu olmuşlardır. Bu dönemde dış ticaretlerinde de yapısal değişimler gerçekleşmiştir. Bu amaçla (2) nolu modele ihracat ve ithalatın GSYH'ya oranı eklenerek aşağıdaki model elde edilmiştir:

$$(3) \quad \text{Enf} = \beta_1 + \beta_2 (y_{AV} / y_{STDEV}) + \beta_3 (\text{EXP}+\text{IMP})/\text{GNP} + \varepsilon$$

(EXP+IMP)/GNP değişkeni için model tahmininde kullanılan veriler geçmiş üç yıllık ortalamalardır. Çizelge-7'de verilen tahmin sonuçları göstermektedir ki bu ülkelerde dış açılma göstergesi olarak kullanılan (EXP+IMP)/GNP değişkeninin katsayısı beklenen işaretle olmasına karşılık kabul edilebilir bir güvenlik sınırında istatistiksel olarak anlamlı değildir. β_3 katsayısı tahmininin böyle bir sonuç vermesi dışa açılmanın enflasyon üzerinde etki yapmadığı biçiminde yorumlanabilir. Ancak, bu ülkelerin dış ticaret verilerine daha yakından bakıldığında aralarında özellikle 1980'li yıllardan itibaren önemli farklılıkların ortaya çıktığı gözlenmektedir. Arjantin ve Brezilya'da dış ticaret hacminin milli gelire oranı diğerlerine göre çok düşüktür. Ayrıca, bu iki ülkenin ticaret ortakları arasında görece olarak daha gelişmiş pazarlar olan OECD ülkeler daha düşük paya sahiptir. İsrail'in ABD ve AB pazarları, Meksika'nın NAFTA üyeliği ile sağlanan ABD pazarı, Türkiye'nin ise AB pazarlarına yakınlığı bu ülkelerde OECD ülkelerinin dış ticaretteki payını artırmaktadır. Buna karşın, zaten geleneksel olarak geniş olan Latin Amerika ülkeleri arasındaki ekonomik işbirliği başarılı bir bölgesel ekonomik entegrasyon örneği olarak kabul edilen MERCOSUR ile daha da derinleşmiştir. Ancak, bu bir yandan sürekli iç ekonomik dengesizlikler yaşayan Arjantin ve Brezilya'nın birbirini olumsuz etkilemesine neden olurken, diğer yandan da bu ülkelerin daha kararlı piyasalardan uzaklaşmalarına neden olmaktadır. Bu özellik beş ülkelik örneğin dış ticarete homojenliğini bozarak ekonometrik tahminde β_3 'ün standart hatasını artırmaktadır.

5. SONUÇ

Çalışmada enflasyonun ekonominin uzun dönemli büyüme özelliklerinden nasıl etkilendiği incelenmeye çalışıldı. Bu amaçla orta üst gelirli ülkeler grubu arasından seçilen Arjantin, Brezilya, İsrail, Meksika ve Türkiye'de tanımlanan basit bir model yardımı ile yapılan ekonometrik tahmin sonuçları, bu ülkelerde gözlenen genel fiyat hareketleri üzerinde büyümenin etkili olduğunu göstermektedir. Özellikle büyüme performansı

dağılıma oranı ile tanımlandığında elde edilen bu etki istatistiksel olarak sağlamdır. Beş ülke bu bakımdan ortak bir davranış sergilerken, büyüme performansı daha ayrıntılı bir biçimde ortalama büyüme oranı ortalamalardan sapmalar ile tanımlandığında incelenen ülke grubunun kendi arasında farklılaştığı görülmektedir. Dışa açıklık düzeyinin düşüklüğü ve dış ticarete gelişmiş pazarların daha küçük bir paya sahip olması bakımından Arjantin ve Brezilya incelenen diğer ülkelerden farklılaşmaktadır. Bu farklılık model tahminleri her ülke için ayrı ayrı yapıldığında elde edilen sonuçlara da yansımaktadır. Bu aşamada dış ticaret yapısındaki farklılıkların fiyat hareketlerine nasıl yansıdığına ilişkin bir değerlendirme yapmak olanaklı olmamakla birlikte, bunun üzerinde durulmaya değer bir konu olduğunu düşünmekteyiz.

KAYNAKLAR

Amann, E., 2000, "The Illusion of Stability: The Brazilian Economy Under Cardoso" **World Development**, 28:10

Andres, J. ve Hernando, I., 1997, "Does Inflation Harm Economic Growth? Evidence for the OECD," NBER Working Paper No.W6062.

Barro, R. J., 1995, "Inflation and Economic Growth," NBER Working Paper No.W5326.

Barro, R. J., 1996, "Determinants of Economic Growth: A Cross-Country Empirical Study," NBER Working Paper No W5698.

Blaine, M. J., 1998, "Deja Vu All Over Again: Explaining Mexico's 1994 Financial Crisis," **The World Economy** , 21:1, s.31-55

Bruno, M. ve Easterly, W., 1995, "Inflation Crises and Long-Run Growth," NBER Working Paper No.W5209.

Bruno, M. ve Meridor, L., 1991, "The Costly Transition from Stabilization to Sustainable Growth: Israel's Case", Bruno, M., Fischer, S., Helpman, E., Liviatan, N. ve Meridor, L. (Eds), 1991, **Lessons of Economic Stabilization and Its Aftermath**, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, içinde, s.241-75.

Cinquetti, C. A., 2000, "The Real Plan: Stabilization and Destabilization" **World Development**, 28:1.

Cradoso, E., 1991, "From Inertia to Megainflation: Brazil in the 1980's", Bruno, M., Fischer, S., Helpman, E., Liviatan, N. ve Meridor, L. (Eds), 1991, **Lessons of Economic Stabilization and Its Aftermath**, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, içinde, s.143-77.

deMelo, J. ve Dhar, S., 1992, "Lessons of Trade Liberalization in Latin America for Economies in Transition", The World Bank Working Papers, WPS1040.

Dornbusch, R. ve Edwards, S., 1990, "Macroeconomic Populism", **Journal of Development Economics**, 32, s.247-277.

Dornbusch, R. ve Fischer, S., 1993, "Moderate Inflation", **The World Bank Economic Review**, 7, s.1-44.

Edwards, S., 1998, "The Mexican Peso Crisis: How Much Did We Know? Did We Know It?" **The World Economy** , 21:1, s.1-30.

Fischer, S., 1983, "Inflation and Growth" NBER Working Paper No.W1235.

Ficher, Stanley, 1993, The Role of Macroeconomic Factors in Growth," NBER Working Paper No.w4565,

- Heymann, D., 1991, "From Sharp Disinflation to Hyperinflation, Twice: The Argentine Experience, 1985-1989", Bruno, M., Fischer, S., Helpman, E., Liviatan, N. ve Meridor, L. (Eds), 1991, **Lessons of Economic Stabilization and Its Aftermath**, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, içinde, s.103-40.
- Khan, M. S., 1990, "The Macroeconomic Effects of Fund-Support Adjustment Programs", **IMF Staff Papers**, 37, s.195-231.
- Kiguel, M. A., 1991, "Inflation in Argentina: Stop and Go Since the Austral Plan," **World Development**, 19:8, s.969-986.
- Kiguel, M. A. ve Liviatan, N., 1992, "The Business Cycle Associated with Exchange Rate-Based Stabilizations", **The World Bank Economic Review**, 6, s.279-305.
- Little, I. M. D., Cooper, R. N., Corden, W. M. ve Rajapatirana, S., 1993, **Boom, Crisis, and Adjustmnet**, Oxford University Press, New York.
- Mérette, M., 2000, "Post-Mortem of a Stabilization Plan: The Collor Plan in Brazil", **Journal of Policy Modeling**, 2:4.
- Nazmi, N., 1997, "Exchange Rate-Based Stabilization in Latin America," **World Development**, 25:4, s.519-535.
- Ortiz, G., 1991, "Mexico beyond the Debt Crisis: Toward Sustainable Growth with Price Stability", Bruno, M., Fischer, S., Helpman, E., Liviatan, N. ve Meridor, L. (Eds), 1991, **Lessons of Economic Stabilization and Its Aftermath**, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, içinde, s.283-313.
- Patinkin, D., 1993, "Israel's Stabilization Program of 1985, Or Some Simple Truths of Monetary Theory", **The Journal of Economic Perspectives**, 7: 2, s.103-28.
- Polak, J. J., 1997, "The IMF Monetary Model at Forty," IMF Working Paper No.97/49.
- Ramey, G. ve Ramey, V. A., 1995. "Cross-Country Evidence on the Link between Volatility and Growth," **American Economic Review**, 85:5, s.1138-1151.
- Roubini, N. ve Sala-i-Martin, X., 1992, "A Growth Model of Inflation, Tax Evasion, and Financial Repression," NBER Working Paper No.W4062.
- Stiglitz, J. E., 1999, "Knowledge for Development: Economic Science, Economic Policy, and Economic Advice," in Pleskovic ve Stiglitz (Ed's) **Annual World Bank Conference on Development Economics 1998**, The World Bank, Washington, D.C., içinde s.9-58.
- Stuart, R., 2000, "Financial opening and deregulation in Brazil in the 1990s Moving towards a new pattern of development financing?", **The Quarterly Review of Economics and Finance**, 40, s. 25-44
- Temple, J., 1999, "The New Growth Evidence," **Journal of Economic Literature**, XXXVII, s.112-156.

**Tablo 1: Karşılaştırmalı Temel Ekonomik Göstergeler
(5 Yıllık Ortalamalar)**

	Arjantin	Brezilya	İsrail	Meksika	Türkiye
Kişi Başına GSMH yıllık büyüme (%)					
1971-1975	1.41	7.72	4.51	3.02	3.07
1976-1980	1.41	4.22	1.48	4.31	0.72
1981-1985	-3.90	-0.92	1.17	-0.20	2.32
1986-1990	-1.74	0.27	2.35	-0.25	3.41
1991-1995	5.29	1.63	2.93	-0.22	1.75
1996-2000	1.42	0.94	1.42	4.00	2.35
Kişi Başına GSMH (1995 sabit fiyatlarla USD)					
1971-1975	7,214	3,090	10,302	2,502	1,783
1976-1980	7,367	3,917	10,913	2,932	2,041
1981-1985	6,850	3,891	12,078	3,300	2,087
1986-1990	6,386	4,263	13,308	3,080	2,453
1991-1995	7,219	4,175	14,815	3,289	2,714
1996-2000	8,090	4,528	16,530	3,532	3,070

Kaynak: Dünya Bankası, World Development Indicators, 2002

Çizelge 2: Ekonometrik Tahmin Sonuçları – Panel 1. Aşama Model: 1

* X1 ENFLATION (% CAHANGE IN CPI)
 * X2 AVERAGE PER CAPITA GROWTH RATE (10 YEARS)
 * X3 STANDART DEVIATION OF PER CAPITA GROWTH RATE (10 YEARS)

Panel Regression - Estimation by Fixed Effects

Dependent Variable X1

Panel(31) of Annual Data From 1//1970:01 To 5//2000:01

Uncentered R**2 0.358489 T x R**2 55.566

Variable	Coeff	Std Error	T-Stat	Signif
1. X2	-119.3736227	20.4587770	-5.83484	0.0000003
2. X3	23.8842025	29.2111156	0.81764	0.41487664

Panel Regression - Estimation by Random Effects

Dependent Variable X1

Panel(31) of Annual Data From 1//1970:01 To 5//2000:01

Uncentered R**2 0.355260 T x R**2 55.065

Variable	Coeff	Std Error	T-Stat	Signif
1. Constant	323.3332233	137.3759698	2.35364	0.01859073
2. X2	-116.2670671	19.9927360	-5.81547	0.00000001
3. X3	26.4304985	27.5965670	0.95775	0.33819091

Çizelge 3: Ekonometrik Tahmin Sonuçları – Ülke Tahminleri

* X1 ENFLATION (% CAHANGE IN CPI)
 * X2 AVERAGE PER CAPITA GROWTH RATE (10 YEARS)
 * X3 STANDART DEVIATION OF PER CAPITA GROWTH RATE (10 YEARS)

ARJANTİN

Linear Regression - Estimation by Least Squares

Dependent Variable X11

Annual Data From 1970:01 To 2000:01

Uncentered R**2 0.597854 T x R**2 18.533

Variable	Coeff	Std Error	T-Stat	Signif
1. Constant	1415.363634	434.537241	3.25717	0.00294520
2. X21	-297.790985	55.382641	-5.37697	0.00000990
3. X31	-147.391331	75.164897	-1.96091	0.05990570

BREZİLYA

Linear Regression - Estimation by Least Squares

Dependent Variable X12

Annual Data From 1970:01 To 2000:01

Uncentered R**2 0.393951 T x R**2 12.212

Variable	Coeff	Std Error	T-Stat	Signif
1. Constant	29.0331446	684.9010730	0.04239	0.96648843
2. X22	-116.0743037	52.2637266	-2.22093	0.03461837
3. X32	174.6788761	161.1017301	1.08428	0.28749039

İSRAİL

Linear Regression - Estimation by Least Squares

Dependent Variable X13

Annual Data From 1970:01 To 2000:01

Uncentered R**2 0.595852 T x R**2 18.471

Variable	Coeff	Std Error	T-Stat	Signif
1. Constant	102.3137640	28.2825766	3.61755	0.00115965
2. X23	-93.9792278	21.0911101	-4.45587	0.00012252
3. X33	72.7544231	18.9899433	3.83121	0.00065949

MEKSİKA

Linear Regression - Estimation by Least Squares

Dependent Variable X14

Annual Data From 1970:01 To 2000:01

Uncentered R**2 0.807665 T x R**2 25.038

Variable	Coeff	Std Error	T-Stat	Signif
1. Constant	-76.02786813	19.43940910	-3.91102	0.00053317
2. X24	7.78856965	3.32959236	2.33920	0.02668796
3. X34	29.67286390	4.64066712	6.39409	0.00000064

TÜRKİYE

Linear Regression - Estimation by Least Squares

Dependent Variable X15

Annual Data From 1970:01 To 2000:01

Uncentered R**2 0.866133 T x R**2 26.850

Variable	Coeff	Std Error	T-Stat	Signif
1. Constant	-13.88759048	26.68533988	-0.52042	0.60686176
2. X25	-3.97970235	6.67998534	-0.59577	0.55611775
3. X35	21.38621721	5.00986706	4.26882	0.00020360

Çizelge 4: Ekonometrik Tahmin Sonuçları – Panel Üç Ülke Örneği

* **ARGENTINA, BRAZIL AND ISRAEL**

*

* X1 ENFLATION (% CAHANGE IN CPI)

* X2 AVERAGE PER CAPITA GROWTH RATE (10 YEARS)

* X3 STANDART DEVIATION OF PER CAPITA GROWTH RATE (10 YEARS)

*

Panel Regression - Estimation by Fixed Effects

Dependent Variable X1

Panel(31) of Annual Data From 1//1970:01 To 3//2000:01

Uncentered R**2 0.395409 T x R**2 36.773

Variable	Coeff	Std Error	T-Stat	Signif
1. X2	-150.3041309	28.7831434	-5.22195	0.00000117
2. X3	54.0280729	43.5081408	1.24179	0.21761274

Panel Regression - Estimation by Random Effects

Dependent Variable X1

Panel(31) of Annual Data From 1//1970:01 To 3//2000:01

Uncentered R**2 0.392652 T x R**2 36.517

Variable	Coeff	Std Error	T-Stat	Signif
1. Constant	391.7120246	212.7124058	1.84151	0.06554686
2. X2	-144.3052798	27.7138412	-5.20698	0.00000019
3. X3	43.8129854	40.5323827	1.08094	0.27972477

* **ISRAEL MEXICO AND TURKEY**

*

* X1 ENFLATION (% CAHANGE IN CPI)

* X2 AVERAGE PER CAPITA GROWTH RATE (10 YEARS)

* X3 STANDART DEVIATION OF PER CAPITA GROWTH RATE (10 YEARS)

*

Panel Regression - Estimation by Fixed Effects

Dependent Variable X1

Panel(31) of Annual Data From 1//1970:01 To 3//2000:01

Uncentered R**2 0.499189 T x R**2 46.425

Variable	Coeff	Std Error	T-Stat	Signif
1. X2	-14.85256057	4.78537412	-3.10374	0.00256987
2. X3	11.00639746	4.88582565	2.25272	0.02676364

Panel Regression - Estimation by Random Effects

Dependent Variable X1

Panel(31) of Annual Data From 1//1970:01 To 3//2000:01

Uncentered R**2 0.496237 T x R**2 46.150

Variable	Coeff	Std Error	T-Stat	Signif
1. Constant	45.32497868	19.91592169	2.27582	0.02285701
2. X2	-13.70843829	4.65762997	-2.94322	0.00324816
3. X3	10.63629459	4.81212137	2.21031	0.02708344

Çizelge 5: Kişi Başına GSYH Büyüme Oranlarına İlişkin Temel İstatistik Göstergeleri

	(1961 -2000)				
	Arjantin	Brezilya	İsrail	Meksika	Türkiye
Ortalama (a)	1.1016	2.5549	3.0476	2.1955	2.4353
Standart Sapma (b)	5.4440	4.1771	3.5832	3.4527	3.6989
Dağılım Oranı (a/b)	0.2024	0.6116	0.8505	0.6359	0.6584

Çizelge 6: Ekonometrik Tahmin Sonuçları – Panel 1. Aşama Model: 2

*

* X1 ENFLATION (% CAHANGE IN CPI)

* X2 DISPERSION RATIO - GROWTH (AVERAGE / STDEV)

Panel Regression - Estimation by Fixed Effects

Dependent Variable X1

Panel (31) of Annual Data From 1//1970:01 To 5//2000:01

Centered R**2 0.209789 R Bar **2 0.183271

Variable	Coeff	Std Error	T-Stat	Signif
1. X2	-301.9992326	67.9706939	-4.44308	0.00001720

Panel Regression - Estimation by Random Effects

Dependent Variable X1

Panel (31) of Annual Data From 1//1970:01 To 5//2000:01

Centered R**2 0.204110 R Bar **2 0.198908

Variable	Coeff	Std Error	T-Stat	Signif
1. Constant	376.6243845	78.9153621	4.77251	0.00000182
2. X2	-302.3941698	65.5988999	-4.60974	0.00000403

Çizelge 7: Ekonometrik Tahmin Sonuçları – Panel 2. Aşama Model: 3

* X1 ENFLATION (% CAHANGE IN CPI)
 * X2 DISPERSION RATIO - GROWTH (AVERAGE / STDEV)
 * X4 AVERAGE (EXPORT+IMPORTS)/GDP RATIO (%10 YEARS)

Panel Regression - Estimation by Fixed Effects

Dependent Variable X1

Panel(31) of Annual Data From 1//1970:01 To 5//2000:01

Centered R**2 0.215684 R Bar **2 0.183888

Variable	Coeff	Std Error	T-Stat	Signif
1. X2	-331.2855131	73.3995444	-4.51345	0.00001292
2. X4	-4.1303971	3.9160154	-1.05474	0.29326084

Panel Regression - Estimation by Random Effects

Dependent Variable X1

Panel(31) of Annual Data From 1//1970:01 To 5//2000:01

Centered R**2 0.211383 R Bar **2 0.201007

Variable	Coeff	Std Error	T-Stat	Signif
1. Constant	450.9230720	121.5271692	3.71047	0.00020687
2. X2	-309.7230948	66.4936041	-4.65794	0.00000319
3. X4	-2.0479376	2.2592663	-0.90646	0.36469172

Şekil 1: Seçilmiş Orta Üst Gelir Grubu Ülkelerde Enflasyon (1961-2000)

